
DOSLJEDNI BORAC ZA CRNOGORSKO DOSTOJANSTVO

Novica Samardžić

Pavle Mijović je izuzetna ličnost novije crnogorske kulturne istorije. Njegovo mnogostrano i temeljno znanje, poimanje suštine procesa i njihovih pojavnih oblika, uz izuzetan dar da uvijek nađe tačku gledišta odakle se vidi svjetlost, bili su ispred vremena u kojem je živio.

Rođen je i odrastao u doba tragičnih crnogorskih poraza u prvoj polovini XX vijeka, kad se naš prostor i ljudi srijeću s pojavama, njihovom biću i tradiciji toliko stranim da nedostaju riječi kojima bi ih imenovali. Tada se u njemu javila klica pobune i strast svete borbe za istinu, dostojanstvo i ideale čovječnosti, što će obilježiti njegov život i rad.

Od rane mladosti bio je pripadnik antifašističkog revolucionarnog pokreta, potom učesnik Trinaestojulskog ustanka i borac narodnooslobodilačkog rata. U novoj zemlji i društvu koje je propagiralo humanost, počeo je da radi u novinarstvu i diplomatiji. Zanos da će se izgraditi pravedan, bolji svijet ubrzo je odnijela gruba zbilja koja ga vraća na novi početak. Ostavlja sve započeto, upisuje studij istorije umjetnosti i stiče zvanje doktora istorijskih nauka.

Postao je rijetka ličnost u našoj nauci, širokog i višestranog obrazovanja, neko što sve radi temeljito i svemu daje pečat sopstvene kreativnosti. Bavio se jednako uspješno istorijom umjetnosti, arheologijom, urbanizmom, istorijom, kulturnom antropologijom. Bio je plodni i istaknuti enciklopedista, naučni i književni esejista, publicista.

Mijović je podjednako uspješno radio na fundamentalnim istraživanjima i na prezentaciji, revalorizaciji i popularizaciji znanja. Imao je dar za minuciozno istraživanje i za antologijsko uopštavanje i vrednovanje napisao je Božina Ivanović, prvi predsjednik Matice crnogorske u *Godišnjaku* Matice za 1998.

Matični tok koji je nosio njegovu pobunu, intelektualnu ambiciju, strast i moralni interes bio je crnogorski identitet, njegovo otkrivanje i odbrana od nasrtaja sa strane i otuđenih Crnogoraca iznutra i izvan.

Dogod Crnogorci ne budu imali sopstveni stav o svom porijeklu, istorijskoj ulozi i interesu da sami po sebi i za sebe vrijede – ostaće kao do sada: da služe za činove i da se međusobno satiru, napisao je.

Borbu za egzistenciju Crnogoraca shvatio je, kaže, proučavajući duhovne, u prvom redu umjetničke manifestacije na crnogorskom tlu. Kruna tog saznanja izložena je u knjizi *Umjetničko blago Crne Gore*. Došao je do zaključka da je taj tok uvijek bio u matici vremena i da crnogorsko nasljeđe stoji ravnopravno s onim drugih mediteranskih kultura. *S Njegošem kao himalajskim vrhom duha i poezije ne trebamo se bojati za svoj evropski status, ako smo sami toga svjesni*, smatrao je.

Stalno je ponavljao da bez kulturnog nasljeđa nijedan narod ne može pretendovati da opstane na mapi civilizovanog svijeta. Prozivao je one koji se opiru zaštiti spomenika *jer su im smetnja da grade novo bez obaveza i reda*. Zato je inicirao formiranje Kulturnološkog fakulteta na Cetinju u čijem temelju su bile ideje Konvencije Uneska o zaštiti kulturne i prirodne baštine. Govorio je da *spomenike treba zaštititi dok još „stoje“*, a fakultet je trebalo da školuje kadrove za region: Crnu Goru, Južnu Italiju, Grčku i Alba-

niju. Ta ideja bila je ispred vremena i sukobljena s interesima svih kojima nije bilo stalo ni do crnogorske baštine ni do identiteta.

Pavle Mijović je od početka promovisao ideju univerzalnih prava čovjeka i naroda, humanizam kao temelj zajednice koja ima budućnost. Govorio je kako je Crna Gora jedina balkanska država koja je održavala međuvjersko i međunacionalno razumijevanje na savremenim evropskim principima. Najljepše primjere vjerske solidarnosti nalazio je na našem primorju.

*Crnogorci su kodifikovali osnovna ljudska prava i udarili temelj pravnoj državi osam godina prije donošenja Francuskog građanskog kodeksa, piše u razgovorima koje je vodio s Dušanom Gvozdenućem. Doprinos Crnogoraca svjetskoj kulturnoj baštini je u tome što su anticipirali razvijeno evropsko društveno pravo i privili ga na osnovicu svojega narodnog običajnog prava. Niko u Evropi tako nije učinio i stoga je logično i razumljivo što su Crnogorci s **Imovinskim zakonom** stekli najviše stime u pravnoj Evropi.*

Sve slobode, pa i vjerske, čine antropološke odlike jednog naroda. Oduprijeti se njihovom potiskivanju znači oduprijeti se akulturaciji. Zato smatra da je obnova autokefalnosti Crnogorske crkve akt ne samo vjerske nego i državne i nacionalne politike. Autokefalnost treba jednostavno obnoviti i tako poništiti akt nasilja iz 1920. godine, kaže bez dvoumljenja.

Njegov saznajni, moralni i borbeni duh, diplomatska sposobnost, upornost i zadivljujuća energija skupili su se u žižu i pokazali trijumf onda kad se sa svih strana udaralo u crnogorske temelje. Bila je to bitka za Crnogorski PEN centar i njegovo međunarodno priznanje. Metaforično - bitka svih što se nijesu predali za samopoštovanje i poštovanje Crne Gore i njene tradicije. Pavle Mijović je bio na čelu te kolone i bitku je vodio kao pravi strateg.

Crnogorskom PEN-centru, da je pravde na zemlji, već sad bi se moralo odati priznanje što, najmanji i s nimalo vlasti, ustajemo u odbranu ne samo svojih, nego i svih civilizacijskih dostignuća, kao što bi se moralo zamjeriti velikima i moćnima što ne vide da smo od postanka bili uporniji od njih u onome što nam

---

je Vladika Danilo ostavio u amanet: **neka bude što biti ne može**, zapisao je s oštećanjem moralnog trijumfa.

Pavle Mijović je tvorac inicijative da Crnogorski PEN centar pokrene proces pred Raselovim sudom za golootočki genocid nad Crnogorcima. Iskreno se nadao da će se *sakupiti i iznijeti golootočka prosuta istina radi njenog spasenja*, u ime odbrane slobodne misli i riječi.

Pokrenuo je u PEN centru i s drugim crnogorskim udruženjima slobodnih intelektualaca pripremao skup o ugroženosti malobrojnih naroda i njihovih kultura od nešto brojnijih naroda, o čemu nije brinula nijedna međunarodna organizacija, pa ni OEBS. U odmakloj fazi priprema pokrovitelji skup otkazuju. Pavle Mijović je bio ubijeđen da bi to bio originalan prilog razradi Deklaracije o ljudskim pravima.

Bio je vatreni zagovornik osnivanja Matice crnogorske. Smatrao je da se propušteno u razvoju na putu crnogorske samosvijesti ne može nadoknaditi *ako se ponovo ne razmisli i pregne da sastavimo mozaik naše prepoznatljivosti i našeg nacionalnog progressa. I da treba zaista vjerovati da ćemo krenuti ka evropskoj i svjetskoj galaksiji novih saznanja i dosad neslućenih mogućnosti kulturnog i prosvjetnog standarda*, kazao je u bešedi na Osnivačkoj skupštini.

Već sad bi Crna Gora mogla postati nezavisna, napisao je 1990. Obrazlaže: *znam da se minulo ne može vratiti, da nam je potrebni pragmatizam od svega ostalog, ali vjerujem da Crnogorci nijesu i neće izgubiti svoju antropološku sliku. Ponavljam: biće opet to što su bili – dostojni čovječstva jer je ono neprolazna osobina.*

Zato je prijeka potreba da se iznađe čvrsta platforma za djelovanje u pravcu oživljavanja onih humanističkih ciljeva koje smo već imali a njihov plod nijesmo ubrali, da se utkaju u sadašnja kretanja ka nastupajućem dvadeset prvom vijeku, poruka je Pavla Mijovića, koju je uputio prije dvadeset godina.

Novica Samardžić